

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDAGI “BAXT” TUSHUNCHALI MAQOLLARNING QIYOSIY TAHLILI

Rabiyeva Mohidil G‘ayratovna

BuxDu o‘qituvchisi

Sharipova Dilafro‘z Baxtiyorovna

BuxDu 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi “baxt” tushunchali maqollarning lingvistik va milliy-madaniy xususiyatlari qiyosiy tahlil qilingan. Qiyosiy tahlil vositasida ingliz va o‘zbek xalq maqollarining ba‘zi o‘xshash va farqli jihatlari ochib berilgan.*

Kalit so‘zlar: *til, maqol, lingvomadaniyat, qiyosiy tahlil.*

Til millat ma’naviyatining ko‘zgusi sifatida uning tafakkur boyliklarini xalqning o‘ziga xos an’analari, o‘tmish tarixi, madaniyati, orzu-intilishlari bilan chambarchas bog‘liqlikda ifoda etadi. Biz xalq tilining betakror jozibasini, boy falsafiy, va hayotiy mushohadalarini, uzoq yillik turmush tajribasining xulosalarini bugungi kunda folklor, adabiyotshunoslik, tilshunoslik, etnografiya, lingvokulturologiya (lingvomadaniyat) kabi sohalarning tadqiqot obyekti sifatida e’tirof etilayotgan maqollar misolida ko‘rishimiz mumkin. Mavjud adabiyotlarda maqol — xalq og‘zaki ijodi janri; qisqa va lo‘nda, obrazli, grammatik va mantiqiy tugal ma’noli hikmatli ibora, chuqur mazmunli janr, deb ta’riflanadi. Maqollarda avlod-ajdodlarning hayotiy tajribalari, jamiyatga munosabati, tarixi, ruhiy holati, etik va estetik tuyg‘ulari, ijobiy fazilatlarini, xulosayu qarashlari mujassamlashgan. Davrlar osha maqollarning yangilari yaratilib kelinayotgani, qadimgilarining bir qismi unutilgani yoki jonli muomalada, tilda mavjudlarining ma’no doirasi kengayib yoki torayib borganligi ham sir emas. Aytish joizki, har bir xalqning maqollar zaxirasi o‘ziga xosdir. Xalqlarning milliy xususiyatlari va madaniyatini aks ettirishda maqollarning o‘rni katta. Maqollarda nafaqat xalqning urf-odatlarini va milliy tushunchalari, balki tarixiy joylar, taniqli insonlar, xalq sevgan qahramonlar haqidagi qarashlar ham ifodalanadi. Shu nuqtayi nazardan keyingi yillarda maqollarni lingvomadaniy tadqiqot obyekti sifatida olib qarash va o‘rganish urfga aylandi. Mazkur tadqiqotimizning maqsadi ham maqollarni xalqning til va madaniy boyligi sifatidagi o‘rni va ahamiyatini yoritishdan iboratdir.

Ma’lumki, XX-asrning oxirlariga kelib, til va madaniyat muammosini o‘rganishni maqsad qilgan tilshunoslikning yangi sohasi lingvokulturologiya tez sur’atlarda rivojlandi. Lingvokulturologiya – “til va madaniyat”ning uzviy aloqadorligini, uning shakllanishi va rivojlanishini o‘zida aks ettirgan hodisalar – til-madaniyatni birgalikda o‘rganadigan alohida ilmiy soha hisoblanadi. Zero, madaniyat, odatda, til vositasida bir avloddan boshqasiga o‘tadi. Maqollar xalq turmush tajribasi bilan vobasta holda insondagi namunaviy axloqiy sifatlar ma’qullanadigan,

ma'naviyat yetuklikka da'vat etilib, har qanday nuqson-u illatlar qoralanadigan o'ziga xos axloq kodeksi sifatida namoyon bo'ladi. Shu boisdan millatning asl qiyofasini, uning o'zligi, dunyoqarashi, hayot tarziyu madaniyatlilik darajasini belgilashda maqollar tahlilining alohida o'rni mavjud, deb hisoblaymiz. Mazkur maqola doirasida o'zbek va ingliz xalq maqollari misolida yuqoridagi fikr-mulohazalar isbotini berishga harakat qilindi. Maqollar mavzu, ma'no va mundarija jihatidan juda chuqur va keng qamrovlidir. Birgina "baxt" tushunchali maqollarning o'zida ularning bevosita va bilvosita ma'no kasb etishi, tarkibiy tuzilishi yoki semantic qamrovi jihatdan rang-barangligiga guvoh bo'lish mumkin. Chunonchi, o'zbek tilidagi "baxt" tushunchali maqollar misolida qaraymiz: 1.Vatani borning -baxti bor. 2. Elning baxti-erning baxti. 3.Ahdi borning baxti bor. 4.Baxt-yalqovga begona. 5.Mehnat-baxt keltirar.6.Tirishgan tog'dan oshar, Ter to'kkan baxtli yashar.7.Tinchlik-baxt, sog'lik-taxt.8.Aqlli baxt topar, Baxt bilan taxt topar. 9.Bilim-baxt keltirar. 10.Yaxshi husn-yarim baxt. 11.Husn goh baxt keltirar, goh-kulfat. 12.Avvalgi baxtim-gul baxtim, Keyingi baxtim-suvga otdim.13.Baxt-kulgu bor uyga kirar. 14.Xotin baxti erda bo'lar, Yetim baxti-yerda. 15.Xon taxtidan qo'rqar, Qiz-baxtidan.16. Rosrgo'ylik-baxt, Yolg'onchi-badbaxt. 17. Odob bilan baxt topilar, Sabr bilan-taxt.

Keltirilgan maqollarning aynan muqobili boshqa tilda, masalan ingliz tilida topilishi qiyin, albatta. Ammo izlanishlar natijasida ularga yaqin ma'noli shunday maqollarni ingliz tilidagi maqollar orasidan aniqlashga muvaffaq bo'ldik: 1.The riches of the mind may make a man rich and happy. 2.Where ignorance is bliss, this folly to be wise. 3.If ignorance is bliss, why aren't more people happy. 4.If mum isn't happy, isn't nobody. 5.Happy wife, happy life. 6. A cobbler formed the shape of shoes on a wooden foot shaped last.If is lasted long he was happy. 7. Happiness takes no account of time. 8. Happy is he that is happy in his children.9. All happiness are in the mind. 10. Kindness brings happiness. 11. Happy is the bride the sun shines on.

Baxt inson hayotida yuqori ahamiyatga ega, shuningdek, nisbiy, mavhum tushuncha. Dunyoni har kim o'z qarichi bilam o'lchaganidek, baxtni ham har kim o'zicha tushunishi tabiiy. Donishmand xalqimiz aytmog'chi, o'zingga ravo ko'rgan narsani boshqaga ham ravo ko'ra bilish, boshqalarning quvuch-u tashvishiga sherik bo'la olish, o'zgalarga baxt ulasha turib o'z baxtiyorligini tuyish – mana shular haqiqiy baxt mezonlari emasmi?!

Ko'rinadiki, maqollar inson faoliyatining barcha sohalarini qamrab oladi, jamiyatning turmushi, madaniyati, ma'naviyati va tarixini o'zida aks ettiradi. Turli tillarning maqollariga to'xtalar ekanmiz, ular o'sha til egasi bo'lmish xalqning tarixiy, ma'naviy va moddiy madaniyatining ko'zgusi ekaniga guvoh bo'lamiz. Shu sababli, turli til maqollarini qiyosiy o'rganish millatning o'ziga xos madaniy va milliy qirralarini ochishga yordam beradi.

Aytish joizki, xalqimizga xos olijanob fazilatlar, ya'ni vatanparvarlik, mehnatsevarlik, bag'rikenglik, mehmondo'stlik, soddalik, bolajonlik, tinchliksevarlik va boshqalar uning o'zligini, o'ziga xos tabiatini ifoda etuvchi maqollarimizda

mujassamlashgan. Shunday ekan, bu bebaho xazina bag'rida yashirin injular – ma'nolar maxzani bilan oshnolik hayotimizga go'zal mazmun baxsh etishi, shubhasiz. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'zbek xalq maqollari xalqimizning qadimiy va boy tarixga, havas qilguli darajada mustahkam va qudratli mentalitetga, boshqalardan kam bo'lmagan, maqtasa arzuguli milliy-madaniyatga ega bo'lgan xalqlardan biri sanalishini isbotlovchi muhim manba hisoblanadi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning tahlili ushbu hodisaning ham milliy-madaniy ham umumiy xususiyatlarini e'tirof etish barobarida maqollar umumbashariy va milliy ahamiyat kasb etishini dalillaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirzayev T. O'zbek xalq maqollari. – T.: Sharq, 2012. – 512 b.
2. Madayev O., Sobitova T. Xalq og'zaki poetik ijodi. – T.: Sharq, 2010.
3. Файзиева, Азиза Анваровна. "ОРИЕНТАЦИОН КОНЦЕПТУАЛ МЕТАФОРЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ." In INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION", vol. 1, no. 4, pp. 26-29. 2022.
4. Rabiyeva M. Difficulties of Differentiating Euphemisms and Dysphemisms //Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT. – 2022. – Т. 2. – №. 5. – С. 127-132.
5. Rabiyeva, M. G. (2022). Dysphemism or Euphemism ?. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 3(6), 61-65.
6. Rabiyeva M. G., Asadova Z. Methods of Using Lexical and Grammatical Transformations in the Translation of Literary Texts //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2022. – Т. 5. – С. 492-494.
7. Файзиева, Азиза Анваровна. "МЕТАФОРА ТАРЖИМАСИГА ТУРЛИ ҚАРАШЛАР: Fayziyeva Aziza Anvarovna, Tarjimashunoslik va lingvodidaktika kafedrası o'qituvchisi, Buxoro davlat universiteti." Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал 6.2. Махсус сон (2022): 36-40.
8. Islomov, D. (2022). СТИЛИСТИКА ТУШУНШАСИ ТЎҒРИСИДА НАЗАРИЙ ҚАРАШЛАР ВА ТАҲЛИЛЛАР. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.Uz*), 12(12).
извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/6504
9. Islomov, D. "ЖИЗНЬ АБДУЛЛЫ КАДИРИ И ЕГО ВКЛАД В УЗБЕКСКУЮ ЛИТЕРАТУРУ." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.Uz*) 6.2 (2021).
10. Islomov, D. (2022). Француз тили фонетикаси Француз тили фонетикасининг ўзига хос жиҳатлари: Француз тили фонетикасининг ўзига хос жиҳатлари. ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (*buxdu.Uz*), 8(8). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/4108

11. Islomov, D. (2023). On phonetics, phonostylistics and phonetic means. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8800
12. Islomov, D. (2023). About Alliteration in French. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8798
13. Islomov, D. (2023). АБДУЛЛА ҚОДИРИЙНИНГ “ЎТГАН КУНЛАР” АСАРИДАГИ ФОНОСТИЛИСТИК БИРЛИКЛАРНИНГ ДИСКУРСИВ ТАҲЛИЛИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8801
14. Islomov, D. (2022). О понятии и искусстве аллитерации, придающей особый фонетический и фоностилистический эффект узбекскому языку. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 16(16). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/7057
15. Исломов Д. Ш. ЎЗБЕК ТИЛИДА ИЖРО ЭТИШГА ХОС БЎЛГАН ФОНОСТИЛИСТИК ВОСИТАЛАРНИНГ ЛЕКСИК-СЕМАНТИК ХУСУСИЯТЛАРИ // "GERMANY" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS. – 2023. – Т. 9. – №. 1.
16. Radjabov, R. (2023). Орфография НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ СООБРАЖЕНИЯ ПО ОРФОГРАФИИ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА: теоретические взгляды ученых на орфографию. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 27(27).
17. Radjabov, R. (2023). ACCENTS ET MARQUES ORTHOGRAPHIQUES EN FRANÇAIS. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28).
18. Radjabov, R. (2023). A PROPOS DU CONCEPT D'ORTHOGRAPHE FRANÇAISE. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.Uz)*, 28(28).